NAŠE ŘEČ

ROČNÍK III. ČÍSLO 9.

JOSEF ZUBATÝ:

SPOLU.

Již v I. ročn. (str. 305 n.) jsme mluvili o zlozvyku, který se u nás zahnizďuje, o skládání *sloves* s příslovcem *spolu*. Je to naprosto neslovanské i nečeské, ale němčina má mitfühlen, mitverhelfen, mitverschulden atp., a čeština musí jako vždy běžeti za ní (anebo snad s ní »spoluběžeti«); a protože přece jen nelze říkati scítiti, sdopomoci, sezaviniti a pod., říká se »spoluzaviniti« a pod. Dnes se tak píše stále; čteme na př. stesk, jak kterási ztráta v obchodě »spoludopomohla ku zredukování naší dividendy«, čteme o lidech, kteří »spolubourali« rakouský stát a »spoluzakládali« naši republiku a proto nyní mají právo ve všem »spolurozhodovàti« atd., a kdo tak píší, jsou ovšem přesvědčeni, že kdovíjak ušlechťují náš jazyk. Jak by přece byl ubohý, kdyby nedovedl jediným slovem říci, co jediným slovem vyjadřuje Němec!

Hříchy na svém jazyce ovšem mívají i nepříjemné následky. Aspoň na začátku. Jak se máme těmito novými květy vyjadřovati ve větě záporné? Pan X. tedy »spoludopomáhá« ku povznesení obchodu, ale pan Y., který by měl a mohl »spoludopomoci«, dívá se na druhé se založenýma rukama, jako by se ho to netýkalo, a ne..., ne... Jak dále? Naše noviny byly nedávno v této nesnázi. Pan president učinil písemný projev, který podle mínění poslanců měl »spolupodepsati« ministerský předseda; a tu jsme čtli jednou, jak se na něm žádalo, aby vysvětlil, proč onen projev »spolu nepodepsal«, po druhé, proč »spolunepodepsal«. Napsati »nespolupodepsal« si snad netroufal nikdo, ač je skutečná slovesná složenina jediné slovo a má tedy zápornou částici na začátku (nezarmucujeme nikoho, nerozhodujeme o ničem bez náležité úvahy atd.); někteří se vytahovali z nesnází i tak, že se pana ministerského předsedy ptali, proč »nekontrasignoval«. Nejsou-li tyto nesnáze zřetelným důkazem, jak nečeské jsou takové složeniny? Stačil bez nich jazyk starý, ani dnešní jazyk lidový jich

nezná: proč je češtině proti duchu slovanských jazyků vnucovati?

V češtině starší i lidové se podobné věci vyjadřují jinak. Někdy je složenina se slovem *spolu* docela zbytečná, protože společenství, o něž jde, je vyjádřeno i jinak. Tak jsme čtli větu, přeloženou z němčiny, že »rakouští Němci nesmějí se proto vzdávati práva, spolucítiti s velikým zápasem německého lidu«: musím s někým (nebo zde s jeho zápasem) »spolucítiti« (mitempfinden, mitfühlen), není totéž, řeknu-li, že s ním cítím? Jinde stačí, přidáme-li slůvko *také*. Nemusím spolupodpisovati, mohu »také podpisovati« (projevy presidentovy podpisuje také předseda ministerstva). Anebo užijeme spojení s předložkou *s*: projevy presidentovy s ním podpisuje předseda ministerstva (staré právní n[illegible] listiny často mluví o »spoluslíbcích«, o rukojmích, přibíraný[illegible] k hlavnímu ručiteli; rukojmě »sliboval« za dlužníka, »spoluslíbce« však nespoluslíboval, nýbrž »sliboval« s prvním rukojmím). Jinde je na místě na př. opis se slovesem *pomáhati*; tak na př. nebylo potřebí v řeči dnešního ministra Staňka z r. 1917 podle jeho německých slov mitgründen, mitverteidigen v novinách překládati, že »musí býti vyloučen také systém znásilňování a zanedbávání národů, kteří tuto říši spoluzakládali a spoluhájili«, po česku se mohlo říci »pomáhali zakládati a hájiti« nebo jinak podobně. Jest ovšem pohodlnější, necháváme-li za sebe mysliti Němce, ale srovnává-li se to s našimi řečmi o odněmčení, odrakouštění?

Tím vším nevypovídáme války slovu *spolu* vůbec. I toho lze užívati, ale jako slova samostatného, ne jako slovesné předpony. To neznamená jen, že máme slovo *spolu* psáti zvláště, ne v jedno se slovesem. Samostatnost slova jindy složeného je znáti jednak z přízvuku, jednak z toho, že podle potřeby jazyka může státi na rozličných místech věty. Kdyby si čtenář vyslovil věty »spolu přišli a také spolu odešli«, »nemohli spolu bydliti«, slyšel by, že *spolu* má slabší přízvuk než sloveso; vysloví-li složeninu utvořenou způsobem opravdu českým, na př. spolužák, uslyší, že je přízvuk nejsilnější na první slabice *spo-*, zrovna tak, jako by nestejné rozdělení přízvuku našel na př. ve spojení »pan otec« a ve skutečné složenině »pantáta«. A můžeme říci také »odešli spolu«, »nemohli bydliti spolu«. Proto také český novinář ještě cítí, že záporka *ne* u domnělých složenin se *spolu-* nemůže státi na začátku, nýbrž u slovesa, a třebas již říkal spolupodepsati (s hlavním přízvukem na *spo-*), přece ještě nedovede říci nebo napsati »nespolupodepsal« (s hlavním přízvukem pak na slabice *ne-*). Z toho plyne, nedovedeme-li se obejíti bez spojenin (nikoli složenin!) slovesa s příslovcem *spolu*, že bychom je měli vyslovovati (a také

ovšem psáti) jako dvě slova a že bychom měli měniti i pořádek obou slov, jak toho kdy žádá duch našeho jazyka; komu se zdá, že by znělo příliš málo po státnicku, kdyby řekl, že předseda ministerstva podpisuje s presidentem republiky veřejné listiny, měl by říkati aspoň, že je spolu podpisuje, že je nepodpisuje spolu atd.

Tak příliš česky by ovšem ani to neznělo. Příslovce *spolu* spojujeme (neskládáme!) se slovesem obyčejně ve větách s podmětem množným (nebo v starém jazyce i s podmětem dvojným), jimiž vyjadřujeme, že několik podmětů je na něčem spolčeno: bratří šli spolu, manželé jsou spolu již dvacet let, dědeček s babičkou si spolu zatancovali. Řidčeji nalézáme *spolu* ve větách, v nichž se vyjadřuje nějaké společenství osob nebo věcí, jež nejsou podměty; tak na př. u Hájka kněz Vít »zpuosobil také dvanáct žákuov, kteříž slovú bonifantes, ti aby ustavičně čtli žaltář v kostele svatého Víta ve dne i v noci, a koupil jim spolu ves, kteráž slove Veliká Ves, toho platu užívajíce aby na to živi byli« (250a), anebo v Životech sv. Otců čteme o poustevníkovi, který »neznaje dobrého (koření) mezi zlým, tak vše spolu trháše« (= trhal). Dnes říkáme v takových větách místo »spolu« raději »dohromady« a pod.

Dokladů, kde *spolu* by znamenalo asi »také«, »s někým jiným«, »současně« atp., t. j. kde by se o podmětě jednom zvláště říkalo, že se účastní něčeho, co dělá nebo v čem je někdo jiný nebo něco jiného, mnoho bychom nenašli. Ale jsou. Někdo na př. odchází a druhý zvolá: »Počkej, já půjdu spolu.« Bratří překládají v 13. kap. 1. Kor.: »Láska trpělivá jest, dobrotivá jest, láska nezávidí, ... neraduje se z nepravosti, ale spolu raduje se pravdě«; překládají zde snad až příliš věrně (Vulgáta má »congaudet autem veritati« a podobně původní text řecký), přidržují se i starších překladů českých, které překládávaly dosti otrocky, ale dovedli-li se smířiti s takovouto větou Bratří, dovedeme se smířiti i my. Kott (3, 576) má doklad ze starých Letopisů (potom jel z Prahy a Pražané spolu hned ke králi Vladislavovi), kde *spolu* je tolik co »s ním«. A tak tedy — vedle jiných způsobů, o nichž jsme se zmínili — místo nečeských vět se slovesnými složeninami s *předponou spolu-* mohlo by se způsobem méně obvyklým, ale přece ještě českým s příslovcem *spolu* jako samostatným slovem říkati také na př., že státní listiny podpisuje spolu ministerský předseda. Ve větách toho způsobu nalézáme ovšem nejčastěji mimo příslovce *spolu* ještě také příslovečný výraz s předložkou *s;* na př. »státní listiny podpisuje ministerský předseda spolu s presiden-

tem.« Pak vlastně i zde je věta s podmětem nejednotným, jako bývá při příslovci *spolu* obyčejně.

S *podstatnými* jmény se *spolu* skládá odedávna (tento rozdíl mezi slovesy a jmény podstatnými znal již Jungmann). Takových složenin míval starý jazyk více, než jich máme dnes; zejména se skládávala často takovým způsobem pojmenování rozličných povolání, úřadů a pod., říkalo se tedy na př. spoluberník, spolubiskup, spolubratr, spolubydlce, spoludědic, spoludělník, spoluhorník (= kutnohorský spoluobyvatel), spoluhřiešník, spolujednotník (= spolučlen jednoty), spolukněz, spolukonšel, spolukřesťan, spolulidé, spoluměštěnín, spoluobyvatel, spolupomocník, spoluporučník, spoluposel, spolupóvod (= spolužalobce), spolurukojmě, spoluslíbce, spolusluha, spoluslužebník, spolusprávce, spolusoused, spolutovaryš, spoluučedlník, spoluvězeň a pod. Byla podobná jména přídavná, zvláště taková, jichž se užívalo ve smyslu jmen podstatných, jako spolubližní, spoluobývající, spolupřebývající (= spoluobyvatel), spolupohnaný (= spoluobžalovaný), spolupřísežný, spoluradní, spolustarší (= consenior), spolutrpící (= spoluobčan plnící společné povinnosti) a j., ale i jiná, jako spoluchodný (= correlativus), spolumezní (= sousedící), spolupomocný (= s jiným si pomáhající), spolurovný, spoluvěčný, spoluslavný, spolusvatý a j. Bývala i podobná podstatná jména významu odtažitého, jako spolubydlení, spolubytí, spolubývaní, spoluobývaní, spolujití, spolukvašení (= spoluhodování), spolumluvení, spoluobcování, spolurozmlouvání, spolushledání, spoluželení (= compassio). Slova taková byla skutečnými složeninami, s přízvukem na první slabice; že se někdy psávala i jako dvě slova (spolu bydlení atd.), nesmí nás másti.

Mluvíme-li zde o slovese, máme na mysli ovšem t. zv. sloveso ukončené (verbum finitum) se způsobem neurčitým. Nebylo by české, řekl-li by kdo »spolusedím, spoluseděti« a pod. Naproti tomu říkali naši předkové bez rozpaků spolusedící, spolustolící (= spoluhodující), spolupohnaný atp.; příčestí je přídavné jméno slovesné a v našich jazycích se odjakživa mohlo takovýmto způsobem skládati. Říkávalo se, jak viděti z dokladů, i spolujití a pod., ale dnes složeniny takové se spolu- v obyčeji nejsou.

Na koncertech u nás často »spoluúčinkují« (= mitwirken) rozličtí umělci (i neumělci). Také to je germanismus zbytečný, třebas dávno zakořeněný. Ve zprávách o koncertě mohou umělci také prostě zpívati nebo hráti na svých nástrojích; na oznámeních by mohlo býti, že se koncert koná »za pomoci« těch a těch umělců, ač ovšem *podstatná jména* »spoluúčinkování, spoluúčinkující« sama sebou v češtině tak nemožná nejsou, jako složené sloveso

»spoluúčinkovati«. Ale sloveso *účinkovati* v tomto významě samo není nejlepší; lék účinkuje, účinkují slova nebo příklady, kdežto zpěvák by mohl zpívati dnes, jako zpívával za starých časů.

VÁCLAV ERTL:

PODLEHNOUTI, PODLÉHATI.

Pro sloveso *podléhati* uvádí Mašínův Slovník českých vazeb a rčení tyto tři doklady: Podlehli konečně chytrosti protivníků a nepřátel svých (Pal.). Někteří lidé podléhají žádostem svým (Durd.). Zlý skutek podléhá trestu (Geb.). Kdybychom tyto tři doklady posuzovali s hlediska přísné teorie brusičské, neobstál by z nich před jejím soudem ani jediný, ač jsou vybrány vesměs ze spisovatelů dobrých, jazyka znalých a dbalých. Kdybychom na ně přiložili měřítko mírnější teorie brusičské, jak se jeví na př. v matičním Bruse z r. 1877, mohli bychom prohlásiti za doklad nepochybně správný pouze první, o druhém by už mohl býti spor, třetí, náhodou zrovna Gebauerův, byl by i podle této teorie najisto chybný.

Stanovisko našich brusičů ke slovesům *podlehnouti a podléhati* ve významu »býti přemožen, býti podroben, povoliti« a pod. nebylo za všech dob stejné, a srovnáváme-li navzájem jejich úsudky o různých rčeních se slovesem *podléhati*, nalézáme v nich dokonalý zmatek. Levému křídlu brusičskému, kterému na odsouzení některého ze dvou souznačných výrazů českých zpravidla stačilo, bylo-li lze jedno z nich přeložiti do němčiny beze změny, i když náhrady bylo hledati ve výrazech nespisovných (dialektických) anebo strojených a archaistických, zdál se výraz *podlehnouti, podléhati něčemu* vůbec nečeským, protože se shoduje s něm. unterliegen a protože lze česky také říci »býti podroben něčemu«. Na tomto krajním stanovisku stojí Bartošova Rukověť správné češtiny (1891), která zavrhuje nejen rčení »podléhati změnám, sněmu, podlehnouti osudu, cizímu působení«, nýbrž i vazbu »podlehnouti nepříteli« (v boji). Stejně odmítavě se staví proti těmto rčením také Bačkovského Oprávce (1894), který za rčení »podlehnouti nepříteli« doporučuje výraz »býti přemožen nepřítelem« a rčení »podlehnouti pokušení« nahrazuje záporným výrazem »neodolati pokušení«.

Matiční Brus z r. 1877, který mezi všemi ostatními brusy, i z doby nejnovější, jest čestnou výjimkou v tom směru, že se snaží opírati své soudy o historii jazyka, byť omezenou jen na t. zv. dobu klasickou, jeví se v poměru ke slovesu *podlehnouti* mnohem libe-

rálnějším, neodmítá jako později Bartoš slovesa *podlehnouti* všude tam, kde je lze nahraditi jinými výrazy českými, nýbrž, dovolávaje se ducha češtiny, jazyků klasických i dokladů Jungmannových, uznává je za správné, »kde na boj buď tělesný nebo mravní mysliti lze«. Podle této teorie jest tedy správný nejen výraz »podlehnouti nepříteli«, nýbrž i »podlehnouti pokušení«; nesprávným však shledává Brus sloveso *podléhati* v obratech »to podléhá právu, zákonu, mýtu, soudu« atd., za něž doporučuje jako správnější výrazy »to právu, zákonu atd. podrobeno jest«.*

Pozdější brusy, povolujíce náladě společnosti, která extrémními výstřelky brusů, jejich libovůlí a častou neshodou pozbývala důvěry a úcty k jejich výkladům, a nemajíce se oč pevně opříti, snažily se dělati ústupky soudobému usu, jak je to právě napadlo, a upadaly často ve zmatek a odpory. Tak Vorovkův Strážce jazyka (1896) pod heslem *podlehnouti*, *podléhati* uvádí jako rčení správná »podlehnouti ranám, zlý skutek podléhá trestu«, pod heslem *podrobiti* zamítá však sloveso *podléhati* v obratech »ta věc podléhá zákonu, soudu« a nahrazuje je slovesem *podrobiti*, ač mezi slovesem *podléhati* ve rčení »podléhati trestu« a ve rčení »podléhati zákonu« není žádného významového rozdílu. Ke stejnému zmatku zavedly tyto ústupky »od oka« i Zenklova Rádce; za chybu pokládá výraz »podléhal cizímu vlivu« (místo podával se, podřizoval se, povolil, neodolal), místo »podléhati trestu, zákonu, poplatku, mýtu, dani, proměně, módě« a pod. nabízí jako »lepší« obrat »podrobenu býti«, ač v témže odstavci klade vedle sebe výrazy »zlý skutek podléhá, podroben je trestu« beze vší výstrahy, jako dva výrazy rovnocenné. Mašínův Slovník nechává také otázku nedořešenu, ač podle jeho úvodu možno souditi, že ani on nepokládá vazeb »podléhati zákonu, soudu« a pod. za správné, protože jich neuvádí. Je zajímavé v těchto novějších brusech, proč na př. rčení »podléhati trestu« bylo vytrženo ze společnosti vazeb »podléhati zákonu atd.«, kamž najisto patří, a proč se právě k němu brusy mají tak shovívavě; zdá se, že před odsouzením neuchránil ho žádný vědomý důvod našich brusičů, nýbrž prostě jen autorita Gebauerova (Mluv. česká 1894. II, 120).

Chceme-li vybřísti z tohoto zmatku našich brusů starších i novějších, nemáme před sebou jiné cesty, než rozložiti si před oči-

---

* Zdá se však, že se ani tento výraz nezdál všem brusičům bezúhonným; Kott II, 656 uvádí (se zkratkou jména Šemberova): »všecky tyto silnice podrobují se mýtu«, špatně m. »ze všech těchto silnic placeno budiž mýto«.

ma celý významový vývoj slovesa *podlehnouti* tak, jak jej novodobá lexikografie osnuje, t. j. založený na dokladech z jazyka čerpaných a doplněných mezerách, kde dokladů náhodou není, podle zásad přirozeného a organického vývoje významového. Zasáhl-li do tohoto vývoje neorganicky vliv cizí, projeví se vybočením z plynulé a souvislé čáry vývojové, mezerou těžko vyplnitelnou, zkrátka poruchou. V tom případě teprve možno pak mluviti o germanismu nebo o nečeskosti výrazu vůbec.

Původní význam slovesa *podlehnouti*, jehož starší tvar *podléci*, *podlahu* zaniká v 15. stol., byl jako u valné většiny slov zcela konkretní, hmotný; znamenalo »lehnouti pod něco« a doplňovalo se pádem předložkovým právě tak jako jiné podobné složeniny téhož slovesa základního, *nalehnouti* na něco (na meč), *vzpolehnouti* na něco (na hůl), *odlehnouti* od něčeho (od města), *vlehnouti* več (v čelo, o přílbici) a pod. V tomto významě užívá slovesa *podlehnouti* ještě biblí Kralická (2. Mak. 6, 46): »podskočiv pod toho slona a podlehna pod něj, zabil jej«. V nové češtině nebývá už v tomto významě složené *podlehnouti*, nýbrž prosté *lehnouti:* lehnuv pod něj.

Stejně jako »podlehnouti pod slona, pod stůl a pod.« říkalo se také »podlehnouti pod někoho«, když na př. protivník srazil v zápase svého odpůrce na zem a nalehl na něj. Představa porážky, přemožení, s tímto dějem čistě hmotným sdružená, stává se podnětem, že se slovesu *podlehnouti*, *podléci* dostává významu přeneseného a obecnějšího »býti přemoženu od někoho«, i když při tom ani nejde přímo o děj hmotný (pád, lehnutí), v původním významě slova toho obsažený. Je to táž metonymická záměna názvu děje průvodního za děj vlastní, symbolu za faktum, jakou shledáváme i u jiných sloves podobného významu, jako jsou »poraziti nepřítele« (porážka vlády byla úplná), »zdeptati svého odpůrce« (= pošlapati), »podbíti pod sebe« (Alexander podbil pod sebe celou Kapadokii), »padnouti« (ministerstvo padlo) a pod. Zároveň se s tímto posunutím významu slovesa *podlehnouti* od hmotného »lehnouti pod něco« k přenesenému »býti přemoženu, dáti se přemoci« mění i vazba slovesná, t. j. vedle předložkového pádu se začíná ujímati (zvláště kde jde o osobu) pád prostý, v našem případě dativ podobného způsobu, jaký nalézáme také ve rčeních *poddati se* komu (vedle poddati se pod co, Kott II, 629), *podrobiti* někomu (a podrobiti pod někoho), *podmaniti* sobě (a podmaniti pod se), *podlézati* někomu a pod. Vznikl tedy z výrazu »podlehnouti pod něco = lehnouti pod něco« posunutím významu a změnou vazby výraz »podlehnouti někomu = býti od někoho (v boji) přemožen, dáti se přemoci,

neodolati komu«. Tohoto výrazu, že »někdo v boji svému nepříteli podlehl«, nemůžeme sice náhodou doložiti ze starších pramenů po ruce jsoucích, ale máme jej dosvědčený analogií jiných sloves podobného významu a musíme jej nezbytně předpokládati pro další významový vývoj tohoto rčení doklady zaručený a zajištěný.*

Dalším zcela obvyklým způsobem přenáší se tento význam slovesa *podlehnouti* s boje fysického i na zápas s odpůrci pomyslnými, abstraktními (zosobňováním jich), na zápas se vším, co na člověka dotírá, co musí překonávati, čemu se musí brániti a pod., jako pokušení, zármutek atd. V překladě Katonových distich v rukopise neuberském překládá se latinský text »rebus in adversis animum submittere noli« slovy »i jeden v protivné věci neroď zámutku podléci« (varianta k textu Svatovítského rukopisu 72a), nepodlehni zármutku, nepoddávej se mu, když na tě dotírá. Téhož způsobu jest i rčení »podlehnouti pokušení«, jež dokládá Jungmann ze Scipiona Berličky (Bezženství kněžské z r. 1617).

Z výrazů, jako je »zármutku podlehnouti«, nabývá sloveso *podlehnouti* vývojem dalším významu širšího »něčemu se vůbec poddati, podrobiti, něčemu se neprotiviti, něčeho uposlechnouti«. Rozšíření významu se umožňuje tím, že představa zápasu, odporu v takovýchto výrazech se stírá a ustupuje do pozadí. V rukopise hrab. Baworowského (31a, Ezop v. 1006) se čte: »když svoboden móžeš býti, nerodiž svobodstvie zbýti... neroď v cizí moc podléci, ač chceš všie strasti utéci«; podlehnouti v cizí moc je tedy prostě opakem představy býti svoboden a znamená »podrobiti se cizí moci, státi se jí podřízeným, jí poslušným«. V kronice Dalimilově (podle rozdělení Jirečkova kap. 28, vv. 29—30) mají rukopisy t. zv. druhé a třetí recense toto čtení: »Radislav nevěda co tomu řieci (t. j. nabídnutí sv. Václava, aby spor rozhodli soubojem), pro hanbu musi v tu řěč podléci**«, t. j. slovům jeho se podrobiti, jim se neprotiviti, jich uposlechnouti. Jako »podlehnouti v něčí moc, v něčí výrok« anebo se změnou vazby výše doloženou »něčí moci, něčímu výroku«, mohlo se zajisté říkati i

---

* Rčení »podlehnouti někomu« ještě v platnosti fysického podlehnutí, ale v jiném smysle, než »v zápase býti poražen«, jest doloženo v příkladech jako »žena nepodlehne hovadu« (Hus Erb. I, 193, non succumbet, Levit. 18, 23) a pod.; za to bývá jindy »podložiti se«, na př. »žena, kteráž podloží sě kterému kolivěk hovadu spolu bude zabita s ním« (tamt. I, 192, succubuerit, Levit. 20, 16).

** Rukopisy první recense mají »nevěda co tomu zdieti, pro hanbu musi v tu řěč podieti« (a německý rýmovaný překlad ze 14. stol. »er must den schanden angesigin vnd der rede vndirligin«).

»podlehnouti v něčí zákon, v nějaké právo« anebo »něčímu zákonu, nějakému právu«. Kott (VII, 291) aspoň cituje ze soudních knih opavských ze 17. stol. doklad, »že jest tak dobře právu podlehlý jako jiní«, tedy právu podrobený, právem zavázaný.

Podléhati jest tvar opětovací k slovesu *podléci, podlehnouti;* »podléhati pod něco« značí tedy »několikrát pod něco lehnouti«, »podléhati nepříteli« = býti častěji od něho přemožen, »podléhati pokušení« = v zápase s pokušením nejednou podlehnouti. Tím nabývá opětovací sloveso *podléhati* platnosti trvací (kursivní), značíc trvalý, nepřetržitý stav podrobenosti, podřízenosti, neprotivení se něčemu, právě tak jako se k dokonavému *spolehnouti* (vzpolehnouti) vyvinulo trvací (pův. opětovací) *spoléhati*, k dokonavému *vypadnouti* (dobře to vypadlo) trvací *vypadati*, k *dolehnouti — doléhati*, k *oblehnouti — obléhati* atp. Je-li tedy správné »pokušení podlehnouti«, je stejně správné i »pokušení podléhati, zármutku podléhati, cizí moci podléhati, právu podléhati, zákonu podléhati« atd. Všechny tyto vazby máme sice s trvacím tvarem *podléhati* doloženy až se slovníku Dobrovského a ze spisů novočeských ([had] lásky podlíhá právům z Puchm. Nových básní I, 16; Bůh jest bytost nijakým proměnám nepodléhající, z Čelakovského překl. O městě božím 1, 232), ale celý významový vývoj dokonavého *podlehnouti* dává nám právo, pokládati je za vazby správné a nepochybně české.

Zcela obdobný vývoj významový i vazebný jeví se ještě u jiného slovesa téže skupiny významové, u slovesa *podložiti, podkládati*, které je faktitivem k slovesu *podlehnouti; podložiti* = učiniti, aby něco podlehlo. Z významu čistě hmotného »položiti něco pod něco« (»tehdy když chtie [obyvatelé blátivého kraje] jěti, podložé pod sáně kóžě nědvědie, Milion 125a, tragule autem supponuntur pelles ursorum) vyvíjí se užití tohoto výrazu v platnosti symbolické (»všechno podložil si pod nohy jeho, ovce i voly rozličné a také i dobytek polský«, Žalt. klementinský 8, 8 = podřídil jsi, subiecisti pedibus eius), která dává podnět k tomu, aby se slovesa *podložiti* i jeho tvaru nedokonavého *podkládati* užívalo pak ve významu »podříditi, podrobiti«, a to buď s vazbou předložkovou (»však rytieř zemský ke všem nehodám podkládá sě, aby sě slíbil pánu svému, jakož i ty podložiti sě jmáš«, Kn. o sv. Jeronymovi 14b), nebo s prostým 3. pádem (na př. »čiem sě viece kto zlému a nerozumnému a tomu, jemužto se sám znáti nechce, podkládá, tiemť jest on zase hrubějie, ukrutnějie a hanebnějie«, Tkadleček, vyd. Hankovo II, 63); toho původu jest i lidová vazba »někomu se podkládati« = někomu ve všem vyhovovati, jemu se podřizovati.

Že významový vývoj od »podlehnouti pod slona« až k výrazu »podléhati zákonu = býti mu podřízen, neprotiviti se mu«, děl se způsobem shora vylíčeným a zcela organicky, bez jakéhokoli vlivu cizího, to potvrzuje nade vši pochybnost dále také zcela obdobný významový vývoj téhož slovesa i v jiných jazycích slovanských.

Jako české »podléhati zákonu, soudu« atd., má i polské *podlegać* své východiště v původním, hmotném významu slovesa *podlegnąć*, *podledz* = položiti se pod něco (na př. »z góry téj wolny był prospekt na podległe morze«, Linde IV, 223, subsitum mare), »*podlegać* pod czym = leżeć pod czym«. Představa »podlehnouti v zápase« jest obsažena ještě ve výrazech »podledz miękkości i chuciom ciała«, »mądry szczęściu nie podległ« (Linde tamt.). Ale moment zápasu se i zde dalším vývojem vytrácí z významového obsahu slovesa *podlegać* a *podlegać* nebo *być podległym* nabývá pak významu prosté podřízenosti, téhož významu, jaký má sloveso *podléhati* i v odsuzovaných výrazech českých »podléhati někomu, nějaké moci nebo vůli a dále i změně« atd.; toho způsobu jsou polská rčení »podległym być komu« (na př. »ten, który sam jest podległy, gdy podległego sobie znajdzie, oddaje mu to w trójnasób, co sam od wyższego znosi«, Linde, tamt., z J. Krasického 1778), »podledz winie« = pokutě (na př. »ktoby to uczynił, winie wyżej mianowanéj podlęże = propadne, Linde tamt. ze Statutu litev. 1774), »podlegać wyroku« (na př. »od wyroku tego żaden człek się nie wybiega, równie mu bohatyr i gnuśnik podlega«, Linde t. z Dmochowského), »być podległym naturze, chorobom, odmianie (změně)« a pod. (na př. »życie podległe chorobom, piękność odmianie, bogactwo utraceniu, sława uszczerbkowi« atd., Linde t. z Karpińského 1790). Význam polského *podlegać* pokročil odtud ještě dále, takže slovesa toho bývá užito i absolutně (bez předmětu) ve významu českého »poslouchati«, na př. »koniecznie trzeba, aby ktoś rozkazywał a wszyscy podlegali« (= slúchali, Linde t. ze Zabłockého).

Stejnými cestami bral se konečně i vývoj ruského slovesa *podleč* s jeho opětovacím tvarem *podlegať* a trvacím *podležať*. U dokonavého *podleč* (a jeho iterativa *podlegať*) udržel se dosud, jak ukazuje Daljův Tolk. slovar živago velikorusskago jazyka IV 465, původní význam hmotný, »ložiťsja pod čto-libo« (»brodjagi [= tuláci] podlegli na deň pod most, pod stog«, tamt.), trvací pak »*podležať*« ustálilo se v dnešní ruštině zase v témže významu, jaký je v českém »podléhati něčemu«, t. j. býti něčemu podroben, podřízen (podvergaťsia, podčinjaťsja, podpadať), na př. »vinovatyj podležit sudu, dělo eto podležit inomu vědomstvu, pod-

ležaščij rekrutstvu (= na kom ležit povinnosť eta)« atd. I v ruštině pokročil významový vývoj tohoto slovesa ještě o něco dále v tom směru, že z významu příslušnosti k něčemu vyvinul se význam slušnosti, náležitosti, který je ve výraze »podležit postupiť tak i tak« (podle Dalja = nadležit, dolžno).

Z toho ze všeho tedy vyplývá, že význam, který má sloveso *podléhati* ve výrazech »podléhati právu, zákonu, soudu, trestu, poplatku, vlivu, změně« atd., souznačných s výrazy »býti podroben zákonu atd.«, vyvinul se v češtině zajisté z původního významu slovesa »*podlehnouti*« zcela svou přirozenou cestou a že není, proč bychom tyto výrazy měli pokládati za nečeské. Mohli bychom snad v nich vyciťovati i odstín jakéhosi bezděčného podřizování, poslušnosti, která není projevem ani vůle naší ani vůle cizí, která vyplývá prostě z toho, že vládne nad námi něco, co je silnější než my, odstín, kterého není ve výrazech na pohled souznačných »býti něčemu podroben, podřízen«, anebo zase »povolovati, podávati se, neodolávati něčemu.« Jen toho bychom měli býti pamětlivi, abychom, užívajíce slovesa *podléhati* v tomto významě, neopouštěli významového okruhu, který si sloveso to přirozeným vývojem vytvořilo, abychom zachovávali jeho konkretní význam podřízenosti, podléhání tomu, co na nás jaksi naléhá a jest nad námi, a nečinili z něho obsahu prázdné, šablonovité slovo, v jakém se ho užívá podle němčiny na př. ve výrazech »to nepodléhá žádné pochybnosti,« kde není toho poměru a kde Čech řekne prostě a konkretněji »o tom nikdo nepochybuje« a p. Výrazy takové bychom ani dosazením slovesa »podroben býti« neučinili češtějšími.

POSUDKY.

Karel Kálal, *Češi na Slovensku*. Historické obrázky. Nákl. B. Kočího. V Praze, 1919. Uměleckých snah svazek 158. Věnováno Arnoštu Denisovi, jejž poznal národ náš v dobách těžkých. Vydání této knihy umožnila Česká akademie, poskytnuvši spisovateli r. 1913 z nadání Hlávkových podporu 500 K »na další práce pro poznání Slovenska a sblížení jeho lidu s námi«.

Češi na Slovensku! Kteří Češi? Nynější? Nikoliv — dávno hnijí všichni ti, o kterých se tu mluví: Přemysl Otakar I. a II., Václav II., Jan Lucemburský a jeho nejvyšší maršálek Jindřich z Lipého, jakož i jeho syn Karel IV., slavní válečníci Žižka, Prokop Holý a Jiskra z Brandýsa, největší státník český Jiří Poděbradský, husité i Čeští bratří a poslední jejich biskup Jan Amos Komenský, stejně jako otec národa Palacký se zetěm Rie-

grem — »ta drahá jména splývají s naším Slovenskem«. České dějiny pokrývají celou vlast slovenskou, české dějiny jsou vlastně jediné dějiny slovenské, ale v našich školách se hrubě o ně nezavadilo a na slovenských byly vůbec zaklety.

Kálal si vzal za úkol oživiti minulost slovenskou, promítnouti ji do přítomnosti, vštípiti ji do hlav a srdcí českých. Učinil tak už v knize loni vydané, *Slovensko v české škole* (vydal ji Al. Holub, učitel v Lysé n. Lab., jako 54. číslo Holubova Učit. rádce v nádherné úpravě se 17 ilustracemi a kolorovanou mapou národopisnou), kde to je jejím hlavním předmětem vedle zeměpisu, výšivek, trochy mluvnice a poesie a vedle rozhledu po literatuře přítomné; ale knížka »Češi na Slovensku« se od ní naprosto liší způsobem podání. Jest povídkový; fantasie vrhá do děje mocné paprsky, prozařujíc a zpříjemňujíc jej. Vědeckým měřítkem kniha nechce býti posuzována; pan spisovatel staví na př. a vyzdobuje hrady — v podobě svých domyslů a bytostmi je oživuje, o jejichž životě a dění vypravuje toliko kniha jeho. Ale pilně hledal a sbíral v pramenech historických látku, nevyhýbaje se ani dobromyslnému, málo hodnověrnému Sasinkovi, a zpracoval ji v roztomilé obrázky, jež dýší dobovou náladou a přímo závodí se skutečností o přednost. První nás zachycuje hned »Na hranicích dvou království«, druhý uvádí do Trenčína, třetí tam, kde »Morava ústí do Dunaje«, ve čtvrtém se ocitáme »Na trnavské Městské věži«, pátý, »Nitra, milá Nitra«, probírá dějiny tohoto města a poslední provází »Husity na Tatrách«, pojímaje mezi ně také Bratříky a exulanty s Komenským. Každá kapitola předvádí dějiny svého místa od nejstarších dob do dneška. Všude hovoří srdce; jakýsi dech panenské čistoty, mravní výše a spanilé mysli provívá všecko vypravování. Ale kde se dostane spisovatel k svému miláčkovi Palackému, tam se rozehřívá celá duše jeho, tam září slunce, tam hrají všecky barvy, a čtenář cítí, jak jej autor chce zaujmouti, jak získati k obdivu, lásce a k následování. Tu je Kálal na výši své dikce, jinak klidné, prosté a milé, životně plastické, zjasněné stručnými větami, zbystřené hojnými dialogy.

Jaká je Kálalova čeština? Snaživě ladná, vybroušená četbou bible a Komenského. Co mu však nemůžeme schvalovati, jest záliba v odsouvání přípony *l* v minulém čase (táh', vykřik', trh' sebou, krk mu ztloust' a pod.). — Místo ones obvyklého tvaru Vlára užívá Vlář, ve vlářském průsmyku, patrně podle Palackého Dějin. Metelka v Atlase i Statistice, Ottův Naučný slovník, Brandl v Knize pro každého Moravana užívají tvaru Vlára, Slováci uherští též Vlár (muž. r.). — Nelíbí se nám ani nové slovo

činoplný (život); češtější jest najisto: život plný činů. Máme již těch složenin v jazyce přespříliš; proto se nedoporučuje tvořiti nové, není-li toho nezbytně třeba. — Z vazeb, které se rozmohly na ujmu správnějších tou měrou, že hrozí tyto nadobro vytisknouti, proklouzlo jich i Kálalovi několik. Jsou to: obdivovati něco (obdivoval bystrost jeho ducha, str. 117) m. obdivovati se čemu, otázku zodpověděti (str. 145) m. na otázku odpověděti, od Jiskry byli nezávislí (180) m. na Jiskrovi byli nezávislí, do každodeníčku zanesl poznámky (122) m. zapsal poznámky a konečně: byl to sbor čítající 20.000 vojáků m. mající 20.000 voj. nebo sbor 20.000 voj. Možná, že Kálal už se k nim sám naklonil shovívavě a přijal je na milost, slyše je všude a čta je napořád; ale se stanoviska vědecké správnosti nutno se brániti proti nim. Tiskové chyby našli jsme tyto: zdvihají (136) m. zdvíhají, jizlivě (137) m. jízlivě, doufati velikou budoucnost (151), najali si nové průvodce, jež je vedli správně (126) m. již je vedli.

Kdo cestuje na Slovensko, nechať si vezme knížku tuto s sebou a ve vlaku si ukracuje jízdu její četbou. Bez ní bude míti ze Slovenska jen poloviční užitek a požitek. B.

Ignát Herrmann, *Vánoční koledy*. Drobné povídky vánoční a sylvestrovské. Praha 1919. Knihovna Zvonu, sv. 13. Nákl. Unie. Váz. 8.10 Kč.

Povídky tyto vycházely v Nár. Listech 1901—1911, jedna jest z r. 1894, jediná z Polních novin 1915. Novější z nich jsou ovšem obsahem i formou vyspělejší, ale i starší svědčí již o výborném umění vypravovatelském mistra naší povídky humoristické. *Humor* jeho je tak milý, *srdečný*, upřímný, spisovatel tak dovede své drobné lidičky přiblížiti našemu srdci, že si je oblíbíme a nezapomeneme jich nikdy. Jaké *znamenité figurky* jsou na př. Václav Švejda, sluha tiskárny (v povídce »Štědrý den starého Švejdy Václava«), jenž chodil »jako v punčochách a vždy tak tiše odešel, jako by lehký průvan kdesi v dálce byl dveře dovřel«, nebo devadesátiletý Špontajbl (v jedné z nejlepších povídek »Dědek to spravil«), jenž zbytek života trávil v posteli v koutě chudého příbytku zeťova, podobaje se »egyptskému faraonu, jejž právě vybavili ze všech 1000letých fáčů«, skoro nic nejedl, skoro pořád spal, jen jednou v roce vstával a usedal ke stolku u postele, aby si pak zahrál v karty s mrtvými kamarády, nebo kostnatý suchan Kopřiva (z povídky »Proč bezhlavý jezdec hradčanský již nestraší«), »muž, který, když se sázel za stůl, ohýbal údy své jako skládací metr«, anebo dobrý tatík v milé, neobyčejně srdečně psané povídce »Vánočka«! S jakým

neodolatelným humorem vylíčeni jsou v téže povídce kupečtí mládenci v krámě před Štědrým dnem, kteří měli z nepřetržitého mluvení, doporučování a vychvalování zboží již po obou stranách rozbolavělé koutky úst, nebo sluha Mates, jemuž nesmírným tím předvánočním shonem »visel již jazyk z huby, z levého koutku, jako srnci u zvěřináře«! Jak *plasticky* spisovatel vykreslí leckterou figurku jen několika slovy (»Nějaký pytel hadrů uctivě mu ustupoval s cesty. To byla domovnice Kofránková.«)! Nebo jak znamenitě popisuje hosty štědrovečerní, jejichž úkolem prý bývá »skákati jako třeštidlo s domácími fakany kolem stromu« a kteří mu připadají jako zřízenci pohřebního ústavu na veselo ustrojení! Co *vtipných poznámek* je všude rozseto i o věcech jinak nepatrných, na př. o omáčce na černou rybu, do níž prý může přijíti všechno mimo karbolovou kyselinu a chlorové vápno, třeba i leštidlo na obuv (»Jmelí«)! S milým humorem jsou vylíčeny tajemné nákupy, jimiž má býti tatínek četnou rodinou svou »překvapen« za to, že několik dní před Štědrým dnem jest odbýván protivným mu žemlovcem a nenáviděnou sekaninkou. Ve »Vánoční povídce Samsona Fidleye« autor užil divokého *humoru amerického*, napodobuje mistrně Marka Twaina. Také v povídce »Proč bezhlavý jezdec hradčanský již nestraší« jest užito z části humoru tohoto rázu. Spisovatel sahá místy též k *ironii*, *satiře* i sarkasmu, jak o tom svědčí na př. sylvestrovská povídka »Kam vedou tučné honoráře«: Policie o sylvestrovské noci zatkne hudebního skladatele jako domnělého lupiče. Při výslechu bylo u něho nalezeno 5 K. Komisař se ho táže: »Ještě zapíráte? Chcete nám namluvit, že skladatel nosí u sebe takové sumy?« Na otázku, jak k penězům přišel, skladatel odpovídá, že odevzdal právě svému nakladateli Havránkovi šest sonát, za něž byl mu vyplacen královský honorář — 5 K! V obrázku »Výminečný stav u Lukášků« vtipkuje autor o Měšťanské besedě pražské, tehdy málo navštěvované, že prý by v ní mohla o 12. hodině všechna strašidla z Prahy mít valnou hromadu a mnohdy by mohla začíti již o jedenácté. Humor spisovatelův zabíhá někde i do *parodie;* dokladem toho budiž opět »Vánoční povídka S. Fidleye«, jež jest zjevnou parodií humoristických povídek amerických, a fantastická groteska »Štědrovečerní návštěva nebožtíka Oktaviána Vomastka«, kde autor patrně paroduje tklivé vánoční povídky, jejichž sentimentálnost vytýká ústy Kabrhelovými v »Žádné povídce vánoční« (str. 24). Vypravuje-li sám dojemný příběh »Matka za dceru, dcera za matku«, jest to příběh prostý přecitlivělosti, nepozbývající doimu skutečnosti.

A do jak pěkných rámečků spisovatel dává své milé »obráz-

ky«! Jsou jimi většinou *popisy* starých koutů Prahy, *nerudovsky rázovité*, na př. popis hospůdky »Myší díra« v »Žádné povídce vánoční«, popisy starých domů obchodních, úvahy o starých firmách obchodních na domech pražských se starým německým pravopisem: Lallausch, Wokaun atd. (Ván. povídka otce Lalouše), popis staré tiskárny (Štědrý den starého Švejdy), chudého příbytku staropražského u knihaře Kazejdy (Dědek to spravil) atd. Výborná jsou *líčení* předvánočního ruchu v rodinách, na ulici a v obchodech; po této stránce vyniká zejména povídka »Jmelí«, kde mistrně jest vylíčen ruch v nádvorním skladišti a v pisárně (»kompitoru«) velkokupeckého Bohatova obchodu s kávou a jižním ovocem. Přes tyto popisy a líčení mají povídky rychlý spád, vynikajíce místy až *dramatickou živostí;* zvláště týká se to *dialogů* v povídkách »Vánočka«, »Hvězda betlémská« a »Matka za dceru, dcera za matku«.

Předností povídek Herrmannových je též *stránka jazyková.* Málokterý spisovatel náš dbá tak horlivě *přesnosti* jazykové, i může býti Herrmann v té věci *vzorem* mnohým mladším. Jen některé drobnosti vytýkám, z nichž mnohé vznikly jistě nedopatřením: tvojí rodiče (37, patrně chyba tisku), čtyry a čtyrycet (52, správně čtyřiačtyřicet); po tom všem (73), při tom všem (109), přes to vše (196) (lépe: po tom *po* všem, při tom *při* všem, přes to *přese* všecko); správně se opakuje předložka na př. na str. 81: na to *na* vše; 3. množ. nápisy přísluší (90, správně: příslušejí), zrakoma (146, správně: 7. mn. zraky). Když je na zájmeně důraz, užíváme širšího tvaru *mne* místo *mě*, na př.: proč právě mě poctíváš svojí důvěrou? (196, správně: mne a svou důvěrou), a mě rozpálilo horko radostí (m. mne, 197), podobně po předložkách: vzpomeňte na mě (162, lépe: na mne), zápasila o mě (m. o mne, 171), na mě chodí k ránu těžké spaní (m. na mne, 180). Slovo *obnos* (Betrag) místo »částka, suma, peníze« je chybné (196). Nesprávně je užito slova *sestávati* (bestehen) m. »skládati se«: rodina, která sestává z... (45, správně: která se skládá z...). Jednou je užito chybně přechodníku budoucího místo minulého: Maryna *pohlédnouc* na obálku zjevně se zarazila (151, správně: M. *pohlédši* nebo *pohlédnuvši).* Genitivu záporového pohřešujeme v těchto větách: v nichž zármutek nepotlačil zájem pro vše jiné (10, m. zájmu), ani si neuvědomovala všechnu hrůzu (15, m. vší hrůzy), aby nebožtík nebyl zahlédl nový ruměnec (19, m. nového ruměnce), nezaslechl nepatrný šelest oděvu (54, m. šelestu), aby křik nerušil jej a dělníky jeho v práci (126, m. nerušil jeho a dělníků), že dceru neprodá (156, m. dcery), jeho hlas nezapudíte (162, m. hlasu).

Ze spisů Herrmannových bylo by lze snésti řadu charakteristických pražských výrazů, které by měly býti jako zajímavý dobový dokument jazykový zaznamenány, třebas mnohé nejsou správně tvořeny nebo jsou z němčiny přejaty a zkomoleny. Z Vánočních koled vybírám na př. namátkou tato slova: že by jí mohlo selhati, *zruchnouti* (62), pružný jako *golomastyka* (63), »*fršlák*« (= malý prostor ve skladišti, sbitý z prken, kde bývá pisárna, 67), vánoční *rumrejch* (70), vyčouhlý *štilipák* (= hejsek, 103), *chramostejl* (116), »*flákota*« (maso, 115), »*hmota*« (pivo, 115), pohlavek *lážový* (125), *kokrlata* (stoličky bez lenochů, 131), *cajkové* kalhoty (125), malí »*haranti*« (129) atd.

Zajímavé jest, jak spisovatel úmyslně vzbuzuje na jednom místě žertovný dojem nesprávným tvarem příd. jména v doplňku, když píše o Karkulovi v povídce »Vánočka«, jak ten říkával sebevědomě, mysle, že mluví správně česky: »Takováto kamna jsou velmi dobré« (68). Na str. 89 spisovatel se ozval správně a horlivě proti slovu »*okase*«, »occase«, »okasní«; v poznámce o nich praví: »Slůvko to zavedli nám hlavně židovští obchodníci a po nich se opičili i čeští kramáři, kteří pro vlastní jazyk nemají žádného smyslu.«

Živost, jadrnost a břitkost slohu Herrmannova je známa. Ukázka jeho úsečnosti: »Toulám se Vídní a tu pojednou potkám společnost krajanů... Kam prý jdu? No, jen tak. Abych šel s nimi. Jdu. Zavedli mne do Prátru« (213).

Zajímavé rčení a účinné obraty slovné i větné jsou další ozdobou slohu Herrmannova. Jak pěkně se čte na př. věta: »Vždy jsem se toho bála — *a neubála jsem se*« (153), nebo: »Dnes mám jiné zkušenosti, *život mne vydrbal*« (161)!

Úhrnem: »Vánoční koledy« je kniha *slohově pozoruhodná*, mile pobaví čtenáře ušlechtilým humorem a vyniká správností po stránce jazykové. H. Hrubý.

DROBNOSTI.

DIVOKÉ KVÍTÍ.

Tentokrát jsme uchystali laskavým čtenářům klasobraníčko *novinek* z oboru jazykového bylí. Noviny a lidé se přímo překonávají v zásobování této rubriky — tady není nikdy nedostatku aprovisace ani poruchy v ní.

Nuže z této bohaté zásoby aspoň něco:

V Nár. Pol. bylo psáno, že »lidé jsou pozorni jen velikých hvězd, na drobných pozornost neobracejí«. Pisatel chtěl snad říci slohem jaksi vyšším, méně všedním, že si lidé *všímají* jen velikých hvězd, nebo že *pozorují* jen veliké hvězdy, na *drobné* však neobracejí pozornosti. Po záporu chtěl zachovati obvyklý druhý pád, nedbaje toho, že se předložka *na* s tímto pádem nikdy nepojí, a tak utvořil ono: *na drobných* neobracejí pozornost, jehož si jinak vůbec nedovedeme vysvětliti. — V jiných novinách bylo důtklivé vyzvání, aby se hodně upisovala státní půjčka, a to znělo tak: Upiš každý, seč je s to! Pisatel patrně nerozumí slovu seč, neví, že jest to s + co, jako več = v + co, nač = na + co, proč = pro + co, a že se obyčejně říká: to, *nač* se zapomíná, nikoli: to, na co se zapomíná; *več* mne vháníš? a ne: v co mě vháníš, a podobně: seč jsem, nikoli: s co jsem. Kdyby to znal, věděl by také, že v užité větě jest ono: s *to* přebytečné a nemožné. — Také v Č. Slově jsme se dočtli nové vazby v této větě: S těmi kusy celní úředníci (patrně na základě od ministerstva financí obdržených instrukcí) nechtějí nic co činiti. Milý Bůh ví, čím to je, že se netvoří v novinách nové *pěkné* obraty a vazby a že se vymýšlejí jenom nové chybné, zrůdné i nestvůrné. Či je to příliš sprosté napsati správně: celní úředníci s těmi kusy *nechtějí nic míti* nebo *nemají co činiti?* V závorce uvedená vsuvka rovněž má svou chybičku. Správné by bylo: patrně podle instrukcí, obdržených od min. fin., nebo : které dostali od min. fin. Sloveso obdržeti vytlačuje v poslední době úplně sloveso dostati, ač původně znamenalo: dostati něco s námahou nebo mocí (obdržeti vrch, vítězství). Nyní už málem nikdo nedostane psaní, peněz, knihy, tabáku, soli atd., nýbrž jen obdrží. Ba slyšeli jsme již také, že kdosi obdržel facku. — V pražských novinách se objevila ke konci října radostná zpráva, že »počínaje zítřkem provozována bude trať č. 1. od Máchovy ul. až na Pohořelec«. Ptáme se: Může býti trať provozována jako divadelní kus nebo jako řemeslo? Neříká-li se: *jízda (vozba) na trati bude zahájena?* A nebylo by nejkratší a nejlepší říci: *na trati č. 1 bude se jezditi* až na Pohořelec? — V Nár. Listech měla jistá paní insert, podepsaný od ní, jenž se končí: Doufaje v další přízeň ct. dám atd. Patrně zapomněla při tom na své pohlaví, sice by byla napsala: *doufajíc.* — V ulici U hřbitova jest firma pana X a pod jménem majetníkovým se čte: Nejstarší česká továrna. Založeno r. 1885. Proč ne: založena? — Z obrázku z Bratislavy zvěděli jsme toto: Jen na chodbách radnice slyšeti sem tam slovenčina (Nár. L). Mělo býti po česku slyšeti slovenštinu (slovenčina je tvar slovenský)! — Co se asi odehrávalo (v. N. Ř. I, 94) v duši Vavro Šrobára!

(Praž. Večerník). I Vavro se skloňuje! Tedy: v duši Vavra Šrobára. — Podobná chyba byla v oznámení, že syn advokáta dr. Hugo Richtera bude promovován na doktora práv (m. syn advokáta dr. *Huga* n. *Hugy Richtra*). — Nár. Listy nedávno vyzývaly: Čtěte poutavý román oblíbeného franc. spisovatele Charles Louis Philippa: Otec Perdrix (m. *Charlesa Louise* n. *Karla Ludvíka* Philippa). — Těžkých ztrát utrpěl na Piavě zejm. 33., 34. a 39. pluk (Večerník Č. Slova). Sloveso utrpěti se pojí dosud se 4. pádem, tedy: Těžké ztráty utrpěl. Podobně sloveso míti; jest tedy chybou psáti: Vládě je lhostejno, má-li oběda 60.000 osamělých mužů a žen (m. *je jí jedno*, má-li *oběd*). — Dobrozdání komise dokázalo černé na bílém naprostou polskost třech okresů slezských, vypovídajíc se za připojení jich do republiky polské (Pondělník). Chtělo se říci: *Dobré zdání* komise *dokazuje* polskost *tří* okresů slezských a *vyslovuje se pro* připojení jich *k* republice polské. — Dvory a panství budou prý obhospodařovány na zkoušku podle různých metod, napsal 28. Říjen. Co jest to po česku? Budou jejich pole obdělávána či statky spravovány? — Stala se vražda na silnici Libenice-Kolín: Byla to silnice *vedoucí z Libenic do Kolína*, silnice *libenicko-kolínská*? — Konečně je lépe, aby agrárníci měli ministři tři (Nár. L.). To jsme to dopracovali!

Počíná se také nové skloňování zájmena *on* a *jenž*. Slyšme: Ve zprávě o policejním archivu praví Č. Demokracie: Jak se jej někdo všetečně dotkne, vykřiknou nejrůznější strany (m. jak se *ho* dotkne, 2. pád!). — Strážník do něj mluvil. Co vše od něj musil slyšeti (Demokracie), m. do něho a od něho. — Jak chce míti vláda důvěru, když lid slyší jen o prebendách, sinekurách, vyžíravosti, korupci, nepotismu, nehospodárnosti, netrestání zlodějství ve velkém, a když také nevidí žádného finančního plánu, z nějž by bylo zřejmo, že povede k sanaci a nápravě? (Nár. L.). Má býti: z *něhož* by bylo zřejmo. — Když zaměstnavatel bude dělníka utlačovat, nebudou se jej ostatní dělníci zastávat (Več. Pr. Lidu), m. nebudou se *ho* dělníci zastávati. — Při dobré vůli všech, jež pociťují neblahou situaci finanční a hospodářskou, dají se naše poměry vnitřní zkonsolidovati (Nár. Pol.). Má býti: Při dobré vůli všech, *již* pociťují... — Oko si na něj (na zasněžené pole) pomalu zvyká (m. na *ně*; ale správně: Oko mu pomalu zvyká). — Mozeček se vyvoduje a odblanuje. Co to je? — Pan M. dán v obžalovanost (m. byl obžalován, n. na pana M. vznesena žaloba). — Uchazeči musí míti předepsané předvzdělání (m. předchozí vzdělání n. předpravu). Ke skvostné »vícepráci« přibylo předvzdělání.

Ale pro dnešek dosti těchto novinek.

Znamenitě také se daří *českému slohu* v českých časopisech. Již na obecných školách se pěstuje volný sloh, na středních školách jsou zavedena mluvní cvičení; ale patrně není tato výuka v pravých rukách. Měli by ji převzíti výrobci těchto ukázek krásného slohu:

V této atmosféře rada čtyř přistoupila k rozhodnutí o dobrozdání generála Lerouda i k vyslechnutí prohlášení interesovaných stran. Dala komisi instrukce do(!) konečného vypracování projektu, který by likvidoval konflikt... operujíc hlavně argumenty povahy etnografické (Pondělník). — Na *návrh* obhájce obžalovaného dr. Mířička *navrhl* odklad přelíčení a soudce *návrhu* tomu vyhověl (Č. Slovo). Kdo tomu chceš rozuměti, věz, že se p. obhájce jmenuje dr. Mířička, a nikoli Míříček, a že tedy dr. Mířička jakožto obhájce obžalovaného navrhl odložiti přelíčení. — Na losech Česko-slovenské loterie třídní se čte: Výhry podle herního plánu budou vypláceny beze vší srážky *po vrácení* losu *v propadlé* lhůtě. Ale míní se lhůta stanovená k výplatě výher, tedy lhůta *neprošlá;* lhůta vůbec nepropadá, nýbrž výhra. — Vývozní kancelář dala do novin toto »Sdělení«: Dle výnosu ministra obchodu v Mnichově . . . bylo veškerým železničním stanicím nařízeno, aby zásadně všechny zásilky pro Československou republiku k dopravě přijímány, aby se tím zamezilo dovozu(!) zboží, kterému česko-slovenská dovozní povolení chybí na hranici, kdež je potom dáno v nebezpečí zpětného zaslání neb uložení v celním skladišti. To znamená prostě česky, bez kudrlinek úředního slohu, že nařízeno, aby nepřijímaly *žádných zásilek*, jimž chybí povolení dovozní, neboť zboží takové buď se od hranic pošle zpět, nebo se uloží v celním skladišti. Vazba zameziti něčemu je rovněž jiskřivá novinka: doposud se zamezovalo něco, jako se předchází něco, ale zabraňovalo se něčemu. — Spisovatel F. K. Hejda uvedl v Osvětě (roč. 47. na str. 442) několik slohových »umělůstek« z oboru soudního, které by bylo škoda neuvésti ve známost též našemu čtenářstvu. Jedna zní: Jak z obžalovacího spisu, který Václav Bečvář, jenž svého místa před tím, než Bartoloměje Kmoda, u něhož od ledna do března minulého roku bydlil, poznal, pozbyl, podal, zřejmo, byl žalobce od března až do září téhož roku zaměstnán v dílně Josefa Hlaváčka. — Druhá pak jest tato: Slavnému krajskému soudu v N.! Podhotovený správce věznice předkládá presidiu nadhotoveného slavného krajského soudu vyhotovený účet truhlářského mistra Kučery o dohotovení nové mříže, jejíž zhotovení bylo nedhoto-

venim nadhotoveným presidiem uloženo. Servác Klapka, správce věznice.

Není-li to radost, že máme ještě takové chlapíky slohu?

B.

JEDEN.

»Dříve připadl průměrně skandál na měsíc; nyní máme třicet skandálů za den. Pokračujeme, vskutku pokračujeme.« Tak jsme čtli v úvaze známého spisovatele o dnešním našem životě. Rozumí tomu čtenář? Pro všecko mu radím, aby si přidal slůvko *jeden* (jeden skandál na měsíc).

Je to zajímavý doklad, kam vede nedůvěra našich brusů k číslovce *jeden*. »Skandál« není slovem, které by znamenalo nějakou míru, u něhož by kdy číslovka »jeden« mohla scházeti (srv. II, 106), jako v téže větě schází u jmen míry časové (na měsíc, za den), »jeden« skandál se v této větě klade s důrazem proti třiceti skandálům, ale Němec by řekl také »ein Skandal«, a proto nesmí Čech říci »jeden skandál«, třebas mu pak nikdo nerozumí. Pomalu bude u nás naříkati chuďas, že má tak asi za týden slušnou večeři (t. j. jednu slušnou večeři). Snad abychom pak říkali také, že chuďas je rád, když se za den řádně nají, místo »jednou za den«; beztoho ani slovo »jednou« přísným brusičům příliš nevoní, a i Němec by řekl »einmal«!

MOŽNOST A MENTALITA.

Čeština myslí především slovesně, hledí zdůraznit dění; němčina myslí hlavně substantivně, hledí zdůraznit pojem. Proto se tiskne v české větě sloveso co nejblíž k počátku věty, v německé na konec. Proto též, co česky říkáme slovesem, vyjadřuje Němec substantivně. (Vzpomínám na jediný vtip, který jsem kdy od Gebauera slyšel. Nabízeli jsme mu třesně, a on pravil s úsměvem: »Děkuji, nejsem jedlík třešňový«.) Naše noviny však mluví raději substantivně než slovesně. Vybírám z jednoho článečku: »rada vyslechla zprávu komisaře o otázce zabavení lodí« (česky: komisař vyložil radě, jak zabavit lodi); »rada zabývala se rozdělením uhlí« (česky: rozdělovala uhlí); »rada určila složení komise, jíž je uložena organisace plebiscitu« (česky: určila, jaká bude komise, která zorganisuje lidové hlasování); »lhůta, kdy hlasování stane se skutkem, prodloužena až do příchodu komise na místo (česky: hlasovati se bude teprve, až se dostaví komise).

Ku podivu si oblíbily noviny substantiva »možnost« a »mentalita«. »Možnost« kvete již asi deset let a zahnízdila se i v krásné próse. Po Praze koloval svého času citát — prý opravdu citát

— z povídky: »dívka, v které bylo plno různých možností.« Obrat »mám možnost« platí za cosi rozhodnějšího než pouhé »mohu«. Uvažovat o možnostech, připouštět možnosti, namáhat se podle možnosti, počítat s možností, nepřipouštět si možnost, přispívat podle své možnosti — to vše se vyskytuje tak často, že netřeba dokládat. Obraty takové ukazují zřejmě, jak myslíme po česku germánsky.

»Mentalita«, pokud se pamatuji, objevuje se častěji teprv letos. Germán, jenž nerozumí slovanské mentalitě, politik, jehož mentalita má nízkou úroveň, žena, jejíž mentality nechápeme, jsou v posledních týdnech štípeny do češtiny nevím odkud; přiznávám také, že jim nerozumím, a snad ani ten, kdo to píše, neví, co mluví.

V. T.

NOVÉ GERMANISMY.

Myslíme po německu, a proto nedovedeme psáti po česku. Po německu myslí i lidé, kteří by se snad ani plynně po německu vyjádřiti nedovedli: myslí českými slovy, ale německými představami, německé pojmy překládají českými slovy, která ve větě, kde jich užito nečesky, přestávají býti slovy českými. A co Čech po německu myslící napíše, líbí se hned jiným, i Čechům poctivým, protože to naponejprv zní neobyčejně.

O Hajnově řeči v Národním shromáždění jsme čtli v novinách větu: »V jeho cítění, vpravdě ryze slovanském, má sdílnost pro Bulharsko prostor vedle lásky ke státu jihoslovanskému.« Přeložte si tu větu do němčiny, chcete-li porozuměti slovům sdílnost = Teilnahme (není to překlad docela věrný, ale bezděčný překladatel nenalezl lepšího slova českého, v němž by bylo něco, co by odpovídalo německému Teil), prostor = Raum; Čech by neřekl »sdílnost«, nýbrž *cit*, neřekl by »prostor«, nýbrž *místo*. Ovšem, sami hned také cítíme, jak by tato slova zněla po česku, jak by nehověla spisovatelovu vzletu.

»Na včerejší schůzi (německého) Národního shromáždění bylo sděleno, že má býti na stavbu domu pro říšského presidenta vyhozeno 22 milionů marek.« Kdo toto psal, měl na mysli jen tolik, aby se o vlásek neodchýlil od německé předlohy, v níž četl »ausgeworfen werden«. Snad ani neví, že něm. »auswerfen« o penězích znamená asi tolik, co »určiti, ustanoviti, oddělíti« (z celého rozpočtu na nějakou potřebu): ale měl by věděti, že naše »vyhoditi« v podobných výrazech znamená »marně, zbytečně vynaložiti« (to jsou marně vyhozené peníze, na to jsem vyhodil zbytečně 100 korun a pod.).

SLOVENŠTINA V ČÍTANCE PRO OBECNÉ ŠKOLY.

Může býti spor o to, máme-li slovenské teksty pro školu přizpůsobovati pravopisu českému či ponechávati v nich pravopis slovenský. Podle všeho se však zdá, že se dnešní prakse u nás rozhodne vesměs pro teksty psané jen slovenským způsobem psaní v čítankách pro střední školy a snad i pro školy měšťanské. Ovšem musí býti tento pravopis již i z didaktických důvodů jednotný, pokud jen lze, a říditi se tedy jediným dosud kodifikovaným pravopisem Czamblovy Rukoväti spisovnej reči slovenskej.

Jinak se věc má s ukázkami pro nejnižší stupeň školní, pro školy obecné. Tam jistě beze sporu připustíme všichni účelnost toho, aby slovenský tekst byl přepsán česky, byl přizpůsoben českému pravopisu. Ale přepis takový musí býti správný, musí býti jednotný, nesmí másti, nesmíme měniti hláskovou nebo tvarovou podobu spisovného jazyka slovenského. Jsou to věci samozřejmé, ale přece ukáži, že jich nevytýkám zbytečně.

V nové čítance pro 4. a 5. třídu obecné školy* jsou vedle hymny slovenské a dvou popěvků dva souvislé články slovenské sotva na půldruhé stránce (str. 122 a 123); je to skoro málo, ale nechme obsahu a všimněme si formy. Čteme tam psáno způsobem českým »*Pán Boh daj i tebe; kdeže ideš, kde?*« a tak nejčastěji, ale vedle toho s klidem zůstalo: *ide, stretne sa, hneď* (dvakrát), *puojde* m. *jde, stretně sa, hněď, puojde;* na str. 123 psáno je *těraz(!)* místo *teraz;* zde se slabika *te-* nevyslovuje *ťe-*, nýbrž *te-*.

Slovenské ä jest na str. 123 zcela právem přepsáno, *sveté mesto* m. *svätě mesto*. Slovenské *ô* jest též přepsáno, ale jen na str. 122 (*puojde* m. *puojdě*); na str. 123 čteme *v tôni* a v závorce se teprve vysvětluje *ô* = *uo*.

Nemohu souhlasiti s tím, že slovenské *ľ* jest prostě neoznačeno, na str. 123 *krála* m. *kráľa* a stejně v hymně na str. 4. *dosial* m. *dosiaľ*.

Horší jsou úplně nesprávné změny tvarů slovesných v tvary české: na str. 122 třikrát *jim* m. spis. slov. *im, se slámkou* m. *so slámkou*, na str. 123 *krajin* m. *krajín* a *tak se časy menia* místo *tak sa časy menia*. I v hymně jest slovenské *kto* změněno v české *kdo* (čti gdo) a místo správného *putá* vytištěno *púta*. Také dnešní pravopis slovenský stejně jako český žádá, aby se *na prosried* (str. 122) psalo dohromady a se skupinou *-str-*, tedy *naprostred*.

---

* Trojdílná čítanka pro české školy obecné. Díl II. Pro 4. a 5. školní rok. Jan Jursa. Ve státním knihoskladě v Praze. 1919.

Na půldruhé stránce na 43 řádcích 15 chyb, řekněme tiskových, a v hymně slovenské 3 chyby.

Nebudu se diviti, budou-li pak čeští žáci zpívati v hymně slovenské *ḳdo* (gdo) m. slovenského *ḳto*, budou-li čísti *ťeraz* m. *teraz* a j. Také nevím, opraví-li si tolik chyb každý učitel; nelze toho dobře na něm žádati. A opraví-li je, jak mohou žáci důvěřovati své knize?

B. Hk.

HOVORNA.

TA CIZÍ SLOVA.

V minulém sešitě N. Ř. (str. 250) bylo vykládáno o tom, jak různí lidé proplétají rádi své řeči cizími slovy, ale neznajíce dobře jejich správného tvaru anebo jejich náležitého významu, komolí je anebo jich užívají ve smyslu nevlastním a činí se tak směšnými.

Ale slovy cizími nemusí býti vždycky slova cizího původu, mohou to býti i slova česká, jichž se buď užívá zřídka anebo která obíhají jen v určité společnosti. Bývají to v ústech lidí prostých vybraná slova spisovného jazyka, u jiných lidí zase názvy odborné věcí jim neznámých a pod. I tu dochází často ke komolení, k nesprávnému užití významovému a k jiným směšnostem, které by měly odstrašovati každého, kdo chce mluviti vznešeněji nebo učeněji, než nač stačí.

Je známo na př., jak často je slýchati, že se někdo v tom neb onom umění v y s t ř í b ř i l, že má v y s t ř í b ř e n ý sluch m. vytříbil, vytříbený. Jeden starý pán říkával svým poddaným před maturitou, aby dávali studentům k výkladům nějakou »z n ě l k u«, tak asi 10—15 veršů; slovo »znělka« bylo mu patrně lepším nebo snad domněle odbornějším názvem než obyčejné slovo »básnička«.

Podobná nehoda se přihodila před nedávnem Národní Politice (22. října). Píšíc o demonstracích proti okresnímu hejtmanství v Chrudimi, připojila ke svému referátu tento povzdech: »Tak vzniká nedostatek uhlí a tak demonstruje se proti úřadům republiky, které nenesou viny* na tomto hospodářství, působícím ž e l a n ý rozvrat naší veřejné správy.« Tak jsme se zarazili, když jsme to čtli, a ještě jednou jsme se podívali na záhlaví listu. Želaný rozvrat? Z celého smyslu uvedeného místa je zřejmo, že si Nár. Pol. chtěla postesknouti jako tak často nad žalostným rozvratem naší veřejné správy, nad rozvratem, jehož je nám všem žel, jehož želíme, a tak se jí připletl »želaný rozvrat«. Co je želaný? Želati je v spis. češtině slovo nové, přešlo k nám (a patrně i do slovenštiny) z ruštiny a znamená přáti si, toužiti; želaný rozvrat je tedy vytoužený, žádoucí rozvrat. Tak to zajisté Nár. Pol. nemínila a ani my jí takových bolševických tajných přání imputovati nemíníme.

---

* Jen když je tu po záporu genitiv! Že je vazba německá, to už je vedlejší.

POKLADATI NĚKOHO NĚČÍM.

Brusičí v Nár. Listech připadli na nového koníčka. Protože kde kdo v Čechách říká a říkával odedávna, »zač mne máte, zač mne pokládáte,« rozhodl se některý jazykopravec v N. L. nahrazovati toto od předků obnošené, ale dosud dobré rčení nějakým novějším, modernějším a ušlechtilejším. A tak čteme tam skoro v každém čísle: Byli jsme pokládáni dosud v cizině národem šetrným a rozumným (Nár. L. 20. června). Lékaři pokládali jej († konopišťského pána) ztraceným (tamt. 25. října večer). Pokládal povinností svojí býti nepokrytým (tamt.). Pokládali jej následkem toho činitelem již odbytým (tamt.). Hlinka zaslal klubu »L'udové strany« přípis (t. j. dopis, list, psaní), dle něhož (spr. podle něhož) pokládá se dosud poslancem (tamt. 30. října večer) a j.

Co je pokládati něco za něco? Ve známé písni moravské povídá Smrt: »A co mi to zlato, to kladu za blato.« To znamená ve významu vráceném v jeho původní obsah hmotný: to zlato položím místo bláta a bláto vezmu, vyměním to za ono. Z tohoto významu se pak vyvíjí snadno pojetí: To bláto i to zlato je mi stejně cenné, to zlato je v mých očích rovno blátu, je mi blátem. Tak se význam předložky za, znamenající v tomto případě výměnu dvou věcí, mění ve význam rovnocennosti, zastupování a p. a přenášením celého výrazu z poměrů hmotných (skutečného kladení jedné věci místo druhé) na poměry nehmotné pozbývá sloveso svého konkretního významu a stává se pouhou sponou označující jen vztah k určité osobě. Říkáme pak také: pokládám tě za přítele ve významu ty jsi (pro mne, v mých očích tolik, co) přítel. Vazba s předložkou za má tedy u slovesa pokládati základ reální, který si snadno lze zrekonstruovati (snáze než u sloves jiných), a proto také u tohoto slovesa se jiná vazba hrubě ani nevyskytla.

Vazba »pokládati někoho svým přítelem« je nemístná strojenost, neumělá snaha o vyjadřování vybrané, asi toho způsobu jako »milé pánové«. Svádí k ní snad planý strach před germanismem (jem. für etw. halten) a zvláště asi jiné vazby s doplňkovým instrumentálem; zapomíná se však při tom, že významový základ doplňkového instrumentálu je zcela jiný než základ předložkového výrazu se »za«. Doplňkový instrumentál, který je ve výrazech »učiniti někoho králem, státi se poslancem« a pod., má svůj základ patrně ve výrazech jako »krev tekla potůčkem«, t. j. v t. zv. instrumentále srovnávacím, který znamená to, čemu se něco podobá, več se na pohled mění a pod. V doplňkový instrumentál se změnil tento srovnávací pád, když se podobnost změnila v totožnost, jako je tomu na př. ve větě »město lehlo popelem«, t. j. změnilo se skutečně v popel. Znamená-li tedy vazba s předložkou »za« záměnu, náhradu, dosazení jedné věci za druhou, znamená 7. pád doplňkový totožnost, přeměnu jedné věci v druhou. Učinili-li někoho králem, stal se skutečně králem, měly-li žáby peň za krále, nebyl to skutečný král, nýbrž jen náhražka. Dobře cítíme ten rozdíl, řekneme-li, že sv. Václav měl otcem Vratislava, a když řekneme (s Dalimilem), že »sirotky za dietky jmieše«, že bezdětní rodiče přijali někoho za vlastního, že se kopnický švec vydával za setníka, ačkoli se vyučil ševcem, že bereme leccos za bernou minci, co se časem ukáže pouhým klepem atd. Tu všude cítíme rozdíl mezi tím,

čím něco chce, má býti, co béře na sebe nějakou funkci nebo platnost, a mezi tím, čím něco skutečně jest. Je ovšem pravda, že se někdy oba tyto významy tak zbližují, že toho rozdílu už nepostřehujeme, jako na př. říkáme-li, že někoho zvolili králem nebo za krále, ale důvod toho leží vlastně v situaci (je to totiž jedno, učinili-li ho králem anebo vzali-li si ho za krále, t. j. místo krále starého), nikoli ve splynutí obou vazeb. A význam ten, který má předložka »za« ve rčeních výše uvedených, udržel se i u slovesa »pokládati«; pokládáme-li někoho za chytrého, není v tom pražádné záruky, že je skutečně chytrý, my ho pouze na to místo posazujeme, klademe, třeba byl hloupý jako otýpka sena. Doplňkový instrumentál značící skutečný stav naráží u slovesa pokládati na odpor v samém i přeneseném významě tohoto slovesa, neboť pokládati neznamená změnu, jako učiniti, zvoliti, státi se, ani skutečný stav, jako naroditi se (králem), umříti (žebrákem) atd., nýbrž jen to, že klademe něco na to a to místo, že něčemu propůjčujeme sami u sebe nějakou funkci, vlastnost atd.

Proto také, užije-li někdo vazby »pokládám to něčím«, nebude tomu žádný Čech rozuměti ve smyslu »to se mi jeví něčím«, nýbrž bude v tom podle svých vědomostí jazykových hledati smysl jiný.

Kdyby se byla Smrt v moravské písni učila česky z Nár. Listů a byla řekla podle jejich češtiny »to zlato pokládám blátem«, nebyl by se toho onen člověk v písni tak lekl, protože by si byl pomyslil: »To je filuta, ta smrt; ona si to zlato schovává pod bláto, aby ho tam nikdo nehledal.« Kdyby tedy někdo Národní Listy pokládal časopisem, který neumí dobře česky, nemusily by se pro to pranic zlobit, leda by si vymínily, že na ně člověk nesmí nic položit.

RAKUŠÁCKÉ SLOVO.

Chtěl-li čistokrevný Vídeňák, jenž viděl vrchol lidského vývoje v rakouském lajtnantovi, vzdáti něčemu zvláštní uznání a chválu, řekl, že je to schneidig. Šikovatel, který kopal české vojáky a nadával jim ichthyosaurů, byl schneidig; vojenský pochod, při němž se dobře šlapalo, musil býti schneidig; na české velezrádce za války mělo se dokračovati schneidig; a když Potiorek utekl od Valjeva, psaly nám vídeňské noviny, jak postupuje schneidig proti těm nenáviděným Srbům. Všecko jen schneidig. A dobří Čecháčkové, kteří se tak rádi opičívali po pánech, třebas vídeňští snobové ohrnovali po nich své křivé nosy, našli zálibu i v tomto vídeňském slovíčku a papouškovali účelivě po svých pánech o různých pochodech vojenských kapel, o různých odpovědech různých vojevůdců, o různém vedení války atd. Odporné slovo! Celá ta protivná Vídeň se vším tím rakušáckým lajtnantíčkováním se při něm vybaví. Chceme se odrakouštiti, ale jde to tak těžko, tak těžko! Naše tisková kancelář stále ještě česky píše a německo-rakousky myslí. »Přední oddíly dobyly včera v různém postupu podél dráhy Nerva-Petrohrad stanice Volosova« otiskují poslušně večer 16. října N. L. a jiné noviny. Dříve jsme říkávali rázně, rázný a pod.; ale různě, to, panečku, zní zcela jinak. Nezdá se vám, že slyšíte při tom cvrnkat ostruhy, břinkat šavličku a — nadávat na českou pakáž?

Z ŽIVNOSTENSKÝCH GERMANISMŮ.

Píše se nám: Psali jste, jak se v kruzích hostinských rozmohlo slovo »vyvařování« místo českého »vaření« (srv. »N. Ř.« III, 254). Jest jisto, že nepěkné to slovo jest otrockým překladem vídeňského »auskocherei«. Bohužel pozorujeme, že i v jiných živnostech se rozmohly v posledních letech ohavné slovní nestvůry, byvše sem našimi živnostníky přeneseny z Vídně. Tak se říkalo u nás odjakživa »kalhoty« a nikomu z občanstva se nezdá jmenovati tuto část oděvu jinak. Ale jděte k pražskému krejčímu a ručím vám, že dostanete od něho »krásnou kalhotu«. Nebo: holíme se u nás od nepaměti »břitvou«. Ale holič při holení otáže se vás zpravidla: je ten »nůž« dost ostrý?, maje za to, že říká-li se ve Vídni zkráceně »messer«, dobrý tón vyžaduje, aby se i u nás tomuto nástroji říkalo »nůž«. Bylo by si přáti, aby naši živnostníci vymýtili tyto ošklivé upomínky vídeňského panství.

(»Nár. L.« 13. list. 1919.)

SKRÝVAČKY.

Píše je známý hudební skladatel a vydává »Česká Svoboda« (bez cen rozluštitelům). Otiskujeme zde z č. 45 dvě ukázky tohoto nového druhu slovesného; otiskovali bychom vše, kdyby bylo více místa.

»Obvykle každý skladatel (který sám není dobrým klavíristou), ač toto předpokládám u každého co velice nutné, a pohybuje se stále ve tvorbě orkestrové, píše pak pro tento nástroj příliš ve stylu tomto a vznikají pasáže, které nejsou klavírními (jako rozložené akkordy a chody stupnicové, které velmi dobře se hrají), užívá tu různých lomených pasáží houslových, flétnových a i jiných nástrojů, viz klavírní výtahy, úpravy z orkestrových skladeb, oper a j., psali tak všichni skladatelé z našich: A. Dvořák (obzvláště neklavírně), B. Smetana (ještě neklavírněji), Zd. Fibich, jsa sám výborným virtuosem klavírním, jak má býti, psal velice klavírně své skladby, jsou též, což mně velice imponuje, prodchnuty touto orkestrovou barvou a poesií.

Názor můj na klavírní hru jest ten: předem na skladbu samu: má míti určitou svoji náladu poetickou, byť i v duchu klavírním psána, rovněž tak i v orkestrovém koncipována, klavír můj musí zníti tak, bys místy zvuk a hlahol trouby (žesťových nástrojů) a zase housličky zpívati, případně flétny temně zabarvené v hlubokých polohách, ano i kaskády harf zdál se slyšeti, vše musí bez odporu onen timbre onou barvou zvukovou, malovati a stále zajímati. Nepřikláním se k formě koncertu s průvodem orkestru, holduji formě intimní, klavíru solovému: »Můj klavír musí prostě zpívati« ... techniky na výsost brillantní.«

Na konec několik slov bez žertu. Rozumíme dobře, že jsou redakci »Č. Svobody« vhod články hudebního skladatele o hudbě. Ale vydává spolupracovníka, patrně nezvyklého psáti něco jiného než noty, zbytečně na pospas obecenstvu, neupravuje-li jeho vět, obsahem jistě zajímavých, jak toho potřebují.

JAK SE PÍŠE.

V Národní Politice ze dne 6. listopadu t. r. (str. 6, sl. 2) bylo uveřejněno toto oznámení:

300 korun i více odměny dám, kdo mne přivede na stopu onoho muže, který vypáčil byt v Salmovské ul. č. 4 a odcizil mi památné zlaté hodinky se řetízkem. Hodinky byly zlaté, ploché, značka »Hainz, Prague«, dole na plášti málo promáčknuté, 18gramový řetízek k nošení přes prsa, ve čtvrtině řetízku byl přivěšen přívěšek rozvírací a s jedním červeným kamínkem uprostřed, a nové boty, uvnitř s nápisem 41/6. Bližší zprávy možno podati na policejním úřadě v Salmovské ulici, Praha II.

To jsme to dopracovali! Nové boty se už staly patrně takovou vzácností, že je lidé nosí na řetízku u hodinek.

SAMOTÍŽ.

K poznámkám o slově »samotíž« (v 3. a 7. čísle Naší Řeči) poznamenávám, že v mém mládí sluly na Chodsku »samotížky« malé sáně, lidmi tažené, anebo sáňkování sloužící. Hruška ve svém Dialektologickém slovníku chodském slova toho nemá, patrně se tedy z úst lidu chodského ztratilo. Také se za starodávna mluvilo o samotížném mlýnu, nevím však, čím se mlýn takový vyznačoval. Zrovna na slově »samotíž« je patrno, jak mluva naše stále víc a více se stává chudší.

Prof. dr. J. Thomayer.

VÁHA.

K našemu výkladu o váze na vážení vody ze studní (v listárně seš. 7 tohoto ročníku, str. 224) oznamuje nám čtenář našeho časopisu, že v svém rodišti ve Vilémovicích na Kutnohorsku slýchal v době svého chlapectví nazývati ono táhlo s okovem při studních zřízené mezi lidem »váh« (ten váh.) »U Ryšánků mají váh.« Tím lišil lid váh od váhy užívané k jiným účelům.

Podle zprávy jiného naše čtenáře říká se váze na vážení vody také »vážidlo.«

FUTRO, VENÝŘ.

O těchto slovech došel nás tento odborný výklad:

Jako odběratel a pilný čtenář Vašeho časopisu upozorňuji, že odpověď panu S. S. v Nýdku, v listárně v posledním čísle na str. 253 uveřejněná a týkající se slova futro, nezdá se mi správnou. Uvádíte, že místo slova futro (u dveří, u oken) užívá se výrazu paženi. V praksi technické, inženýrské i stavitelské jsou výrazy »futro« a »paženi« významu naprosto rozdílného, ba řekl bych, naprosto protichůdného.

Kdežto futro, které může býti dřevěné, kamenné i železné, rámuje, roubí otvor, který má býti zařízen na uzavírání, a jest nepohyblivou, se zdí pevně spojenou součástí uzavíratelného otvoru, k níž se připojuje pohyblivá část otvoru: dveřní a okenní křídla, rozumí se pažením vždy řada prken neb fošen svislých i vodorovných,

těsně k sobě neb s menšími nebo většími mezerami od sebe kladených, kterými se na př. v nehotové stavbě prozatímně opatřují různé otvory, aby dělníci jimi nepropadli, anebo kterými se zabezpečuje výkop pro zdivo sklepové a základové proti sesouvání půdy, tedy zase z důvodů bezpečnostních, a pod.

Správný technický výraz český pro futro jest z á r u b e ň, kteréžto slovo, v praksi všeobecně užívané, podle mého mínění — nejsem filolog — správně vystihuje účel této jednoduché konstrukce stavitelské, jelikož se v něm ozývá rámování, roubení otvoru.

V některých krajích zaměňují slovo »zárubeň« za o b r u b e ň, jak mne někteří moji posluchači upozornili.

Vedle těchto výrazů jest běžným názvem pro svislé části futra*, speciálně kamenného, slovo v e n ý ř, jehož původ mi znám není, ale v praksi se ho odedávna užívá. Těšilo by mne, kdybyste původ tohoto výrazu vysvětlili.

Arch. dr. Alois Čenský.

K tomu poznamenává redakce na vysvětlenou:

Slovo »pažení« ve významu »futro« uvádí Kott (I, 378) pod heslem »futro«: F u t r o u dveří a oken, obložení, vypažení, podpažení, záruba, pažení, obkladek, obrubeň, Thürgerüst, -gestell (Dobrovský překládá »futro ke dveřům«); f u t r o v a n ý, obložený, vypažený, podpažený. V témže významu se uvádí v slovnících i slovo »pažba dveří«, zavedené Šafaříkovým Slovníkem vědeckého názvosloví (1853) za něm. das Thürfutter (str. 289, Thürfutter arch. obkladek, výdeščí, pažba dveří). Také Kadlcova a Hellerova Německo-česká terminologie úřední a právnická uvádí pod heslem Thürfutter (str. 586) slova vypažení a zárubeň jako slova souznačná.

Z toho je patrno, že starší prakse asi nečinila ještě toho rozdílu mezi pažením a zárubní (obrubní), který se ustálil v nynější praksi technické, a dnešní lexikografii vyplývá z toho povinnost nepokládati v odborné terminologii stavitelské slov pažení a zárubeň za slova souznačná, nýbrž uznati významové rozlišení, které se v praksi vyvinulo, zejména když ani proti tomuto, ani proti onomu slovu není námitek jazykových.

Usus obecný ovšem nebývá vždy tak přesný v rozlišování jako názvosloví odborné, jež vede potřeba lišiti věci prostému pozorovateli málo odlišné. A v živém jazyce, který byl redakci vodítkem při odpovědi na dotaz o českém pojmenování futra, skutečně se slov pažení, pažba ve významu futro užívá. Na dotvrzení toho připojujeme ze sbírek ke Slovníku jazyka českého několik dokladů: »zachytla se žena dřevěného pažení u vyražených vrat« (Jirásek, Proti všem, 248, 13); »(student Kolčava) namaloval ji (slečnu Viki) jednou, jak mi svěřil Klavík, na pažení dveří v jejích bačkorách« (Šimáček, Spisy VII, 228, 25); »(Králenec) se obrátil k pažbě dveří

---

* Pro informaci uvádím, že zárubeň záleží obecně ze 2 trámců svislých a 2 trámců vodorovných: spodního p r a h u, vrchního n a d p r a ž í. Nadpraží bývá rovné, lomené i obloukové.

ke kropence« (Holeček, Spisy VI, 75, 11). Tu všude, zvláště v obou příkladech posledních, jde zřetelně o to, čemu říkámu futro.

Že usus obecný nečiní často rozdílů tam, kde je odborná terminologie činí a činiti musí, toho jsou doklady velmi hojné: na př. »žíla« je v názvosloví lidovém nejen to, co odborně nazýváme žilou, nýbrž i šlacha, sval (všecky žíly v něm hrály, namrskl si žílu atp.); mezi vrchem, horou a kopcem není v usu obecném podstatných rozdílů, ač odborná terminologie pro své potřeby názvy ty rozlišuje atd.

Slovo »v e n ý ř« zaznamenává již Jungmann s dokladem z Komenského Janua linguarum 141 (z obojí strany venýřů veřeje jsou) a vykládá: venýře = dřeva do čtyř úhlů spojená, která dvéře nosí, Thürgestell, Thürgerüst, Thürkasten, Také Slovník vědeckého názvosloví překládá něm. Thürgerüst slovem venýř. Slovo to je patrně původu cizího, už podle koncovky soudíc, která ukazuje na původ německý. Matzenauer (Cizí slova, str. 366) vyslovuje domněnku, že čes. venýř je téhož původu jako slov. vanger (steinerner Thürstock) a pol. węgar (Thürpfoste), a dodává, že podle zvuku by bylo možno předpokládati spojitost s něm. slovem wanger (stěrněm. wangaere, stněm. wangari), jehož význam jest však jiný (= poduška). Pro úplnost dodáváme, že něm. wanger jest utvořeno ze slova wange (líc, také lícní strana) a že Grimmův Deutsches Wörterbuch vedle tvaru Wanger uvádí i tvar přehlasovaný Wänger, poznamenávaje: »es ist einmal vom Niederrhein in der bedeutung beischlag belegt; wengher (sicambrisch) scamnum prae foribus« (= schod přede dveřmi). Možná, že by se mezi čes. venýř (pol. węgar, slov. vanger) a něm. Wanger, Wänger dala najíti i nějaká spojitost významová.

LISTÁRNA.

P a n u J. Š. v N á c h o d ě. — Vyložiti vědeckými důvody, proč se v určitých slovech českých píše y a ne i, jest ovšem možno, ale u mnohých slov vyžaduje takový výklad znalosti hláskoslovných zákonů nejen českých, ale i slovanských a indoevropských vůbec. Proto výklady o tom na př., jak naše slovo jazyk souvisí s lat. lingua a s něm. Zunge a jak tato etymologie dokazuje správnost psaní y v slově jazyk, neměly by v našem časopise smyslu; bylo by to nahrazování jedné neznámé v rovnici dvěma neznámými novými. Bližším a přístupnějším vodítkem a odůvodněním při písemném rozlišování hlásek i — y v češtině jest souhlas s jinými slovanskými jazyky, které si rozdíl ten nejen v písmě, nýbrž i ve výslovnosti udržely, zejména s ruským jazykem a do jisté míry i s polským; píšeme býti jako píší Rusové byť, Poláci być a zase bíti jako Rusové bit, Poláci bić; píšeme lysý, jako píší Rusové lysyj, Poláci łysy, a zase list ve shodě s ruským i polským list atd. S tímto odůvodněním lze v největším počtu případů úplně vystačiti, neboť odchylek od souhlasného svědectví jiných slovanských jazyků jest v češtině velmi málo a mají své příčiny zvláštní; je to zejména sloveso posílati (stč. posielati) proti rus. posyłať. Konečně při hlubší znalosti vlastního jazyka lze najíti i ve vlastním jazyce ve velmi četných případech vědecká odůvodnění, proč psáti někdy i a někdy y. České i (krátké) je buď

ze staršího i nebo u (po souhl. měkké); proto píšeme na př. lid (slov. ľud), litovati (slov. ľutovať) a pod. Naše í (dlouhé) je rovněž ze staršího i neb ú (lítost) nebo ie, proto vedle slov s í jsou v jazyce mnohá slova s ě, na př. bílý — bělost, víra — věřiti, píseň — zpěv (slovensky dosud biely, viera) atd. Hláska i se střídá v slovech významem příbuzných jednak s ě, jednak s oj; píšeme tedy na př. víti (závitek) podle svědectví slov věnec, voj (závoj), píti (pivo) podle nápoj, bíti (bitva) podle boj, líti (vliv) podle loj (lůj, lojový) atd. Pro y máme v jazyce živém neklamnou známku v tom, že se dlouhé ý rozvádí v obecném jazyce vesměs v ej (úsudek ten nesmíme ovšem obraceti, a říkati, že všude, kde je ej, je v spisov. jazyce ý, neboť v obecném jazyce bývají v ej rozváděna podle dnešní výslovnosti i jiná í, na př. u cíliti — cejtit a p.); říká-li se tedy pejcha, je to svědectvím, že v pyšný jest psáti y, nikoli i. To jsou věci známé a v praksi školní zužitkované. Víme dále, že y se střídá v slovech významem příbuzných s u nebo s ov (zdloužením av); píšeme tedy slynouti podle svědectví slov slul, slouti, slovu, sláva; plynouti podle plul, plouti, plovu, plavati atd. (v. o tom Gebauer-Ertl, II, § 112). Je tedy možno všude rozdíl mezi i — y vědecky odůvodniti, ovšem je k tomu třeba hlubšího vzdělání v mateřském jazyce, jehož se bohužel u nás lidem nedostává. Rozdíl mezi inteligentem mluvícím rodným jazykem a prostým člověkem měl by býti týž jako mezi architektem a zedníkem; bohužel dnešní směr jazykové výchovy na školách, povrchně praktický, vede k tomu, že i většina naší inteligence jest v jazyce zedníky a nikoli architekty. A v dosavadních opravách v školství není viděti ani sebe menšího pokusu pustiti se tímto směrem. O zkáze jazyka, o obtížích pravopisu atd. se stále mluví a píše, ale po příčinách se nepátrá a tak se staví stále jen na písku. — Dnešní Běloves se jmenovala původně Bílovec (Bielovec) (Palackého Popis král. Českého 146) a je to asi zdrobnělý tvar jména Bílov, které se v Čechách také vyskytuje. Název Běloves vznikl asi lidovým výkladem, vlastně přichýlením tohoto jména ke slovu ves; že je to tvar nepůvodní, dosvědčuje i okolnost, že jména místní složená se slovem ves nebývají ve tvaru složeniny, nýbrž mají tvar výrazu rozvitého, tedy na př. Nová ves (ne Novoves), Stará Ves, Dlouhá ves, Kněže ves (dnes psáno ovšem dohromady, protože význam prvního slova, »knězova«, se již vytratil z povědomí) atd. — Vesnice Dolní a Horní Radechov jmenují se správně Dolní a Horní Radechová; je o nich zmínka při panství náchodském r. 1415. Tvary Dolní Radechov, Horní Radechov (ta), s 2. pádem z Dolní Radechovi, vznikly až v nové době omylem místních teoretiků (nemýlíme-li se, J. K. Hraše), k němuž zavdal podnět lidový genitiv z Dolní Radechový (m. spis. Radechové). Tento tvar brali tito teoretikové za 2. pád téhož způsobu, jako je genitiv z Čáslavi, z Přibyslavi, a podle této nesprávné analogie s nesprávným tvarem utvořili nesprávný nominativ ta Dolní Radechov.

Panu V. P. v Kolínci. — Kolínec (Kolín Menší) je zdrobnělý tvar jména Kolín (v. N. Ř. II, 65). Palacký (v Popise král. Českého) píše Kolínec, Sedláček (v Místopisném slovníce histor.) Kolinec, místní výslovnost podle Vaší zprávy dává patrně přednost tvaru Kolínec. Ohlížíme-li se po názvech podobných, nalézáme je ve jménech Husinec, Kozinec, patrně zdrobnělých jménech téhož způsobu, jako je

Kolínec. Analogie není ovšem úplná. Jmena Husinec, Kozinec jsou podle všeho zdrobněliny jmen Husín, Kozín a tato zase jsou původem přivlastňovací příd. jména z osobních jmen Hus, Koza (jako Radotín z Radota, Kojetín z Kojata a p.). Tato příd. jména na -in měla v rodě mužském -in zdlouženo v -ín, ale v žen. rodě -ina, v střed--ino atd. (právě tak jako otcóv nč. otcův, ale otcova, otcovo). Mezi různými tvary těchto příd. jmen a jmen vlastních z nich vzniklých nastalo časem vyrovnání délek; proto je nyní matčin, matčina (m. matčín, matčina), ale Radotín, Radotína (m. Radotín, 2. pád Radotina), otcův, otcova (s rozdílem aspoň zde zachovaným), ale Benešov, Benešova (m. Benešóv, -ova). U odvozenin od těchto jmen na -ín, -óv nebylo příčiny ke dloužení jako u jmen základních, a proto tvary zdrobnělé zní Krakovec, Husinec. Ovšem se jménem Kolínec mají se věci poněkud jinak. Především jméno místní Kolín není utvořeno tak jako jména Radotín, Kojetín a předpokládané Husín; je to jméno cizího původu a jeho koncovka -ín vznikla asi napodobením domácích jmen s touto příponou. Mimo to vedle zdrobnělého názvu Kolínec byl stále v povědomí nezdrobnělý tvar Kolín, který délkou své koncovky chránil i délku ve jméně zdrobnělém; takovému působení jména Husinec, Kozinec ovšem vydána nebyla. Proto je tedy docela možno, že se vedle náležitých tvarů Husinec, Kozinec mohl vyvinouti nebo udržeti tvar Kolínec s délkou odchylnou. Je-li tedy místní výslovnost Kolínec, nelze proti tomu se stanoviska jazykového pranic namítati.

P a n u R s. — Názvy »objímka« a »pouzdro« za něm. Hülse v určitých případech jsou ovšem možné; Naše Řeč varovala pouze před pokusy, hledati za něm. Hülse jednotnou a obecnou náhradu v umělém slově českém. Jméno dyšna za něm. Düsse je patrná zvuková napodobenina slova německého. Tvarnice za něm. forma je slovo uměle utvořené, a to ne právě šťastně; kadlub je ovšem slovo známé, lze ho však užíti jen v určitých případech formování.

P a n u J. C. v P r a z e. — Spojka a n i ž jest jen tehdy na svém místě, rovná-li se významem spojení »a ani, a ne« (v. N. Ř. II, 87). Že by aniž se způsobem podmiňovacím bylo vždycky nesprávné, nebylo nikdy tvrzeno; ale také není zcela správné, jak se učí v Brusech, že by podmiňovací způsob po spojce aniž byl jen tehdy dovolen, má-li věta význam podmiňovacího závětí. Na př. »čehož se oněm nedovoluje, aniž by se při nich trpělo, toho těmto jest plná svoboda« (protože prý zde podle výkladu matičního Brusu můžeme závětí podmiňovací doplniti především »kdyby snad náhodou se vyskytlo«). Správné jest, že po spojce aniž jest podmiňovací způsob na místě, kde si smysl podmiňovacího způsobu žádá, jinými slovy, kde by i ve větě uvedené spojením »a ani« byl kondicionál. Jako tedy říkáme: odešel, aniž pozdravil (= a ani nepozdravil), právě tak místo věty »nebylo by slušné, abys odešel a abys ani nepozdravil« můžeme říci »nebylo by slušné, abys odešel, aniž bys pozdravil«, neboť tu je kondicionál podle smyslu na místě.

P a n u E. V. v B u b e n č i. — Abychom vyhověli Vaší žádosti, poptávali jsme se u známých po výslovnosti jména Lodgmannova a zvěděli jsme, že vyslovují skutečně jeho jméno podle anglické výslovnosti lodžmen, ač není psáno zcela podle pravidel anglického pravopisu. Autoritativní ovšem naše zpráva není a býti ani nemůže, protože se řešení takovýchto otázek netýká programu ani úkolu našeho časopisu, jehož cíl a

předmět jest vyjádřen již jeho jménem. Proto také doufáme, že nebudete pokládati za neochotu s naší strany, nepodáváme-li odpovědi na Váš druhý dotaz, týkající se správné německé výslovnosti slov Silber,, Seide, sein a pod. — O jméně Cmund byl podán na Váš dotaz výklad již v minulém sešitě Naší Řeči (str. 254).

Slečně M. S. v Kyjově. — 1. Tvary slovenské vstáva, strháva a pod. (s koncovkou krátkou) vedle chytí a pod. (s koncovkou dlouhou) jsou, docela správné, neboť slovenština má rytmický zákon, podle kterého dvě slabiky dlouhé po sobě nikdy nenásledují, a kde by k tomu mělo dojíti, zkracuje se semohláska následující. Proto je v slovenštině na př. ženám, ale bránam, chudý, ale biely, vraciam, ale kráčam, volá, ale vstáva, chytí, ale súdi atd. Výjimky z tohoto pravidla jsou omezeny jen na určité případy, jako prútie, kúpia, bielou a j. Podrobnější výklad o tom podává Suchého Slovenská mluvnice. — 2. Nad Tatrou je tvar správný, »nad Tatrú« chybný. Jest ovšem pravda, že za české ou má slovenština pravidlem ú; ale v 7. pádě jedn. čísla je mezi češtinou i slovenštinou shoda v tom smyslu, že za čes. ou má tu slovenština rovněž ou, nikoli ú. Proto je sice vedle sebe čes. »souditi« a slov. »súdiť«, čes. »nesou« a slov. »nesú«, 4. p. »dobrou noc« a slov. »dobrú noc«, ale v 7. pádě je česky i slovensky »s tou dobrou ženou (a také s mou krásnou dcérou), za mnou, za tebou, sl. též s dušou (čes. s duší), s paňou (čes. s paní), s ňou (čes. s ní)« atp. — 3. Psáti země- a dějepis, tu- i cizozemský a pod. jest chyba nesčíslněkrát vytýkaná a stále se opakující. Tato kupecká úspornost vznikla napodobením podobných výrazů německých; napodobení je však v tomto případě nesprávné, protože tak u nás nikdo nemluví a protože spojitost mezi oběma členy složeného slova je v češtině mnohem těsnější než v němčině. — 4. Podle nynějších Pravidel českého pravopisu mělo by se psáti Vládní věstník, je-li to ovšem skutečný titul; je-li to však zkratka titulu jiného, na př. Věstníku ministerstva školství a nár. osvěty, bylo by psáti ovšem vládní Věstník, protože se titul začíná slovem Věstník a slova vládní v titulu není. — 5. Rozhodovati o tom, je-li správné Jana či Johana, Karla či Karolina a pod. nespadá vlastně do kompetence filologie, neboť úřední znění jmen svatých a světic stanoví církev. Jazykověda může jen konstatovati, že se říkalo i říká Johana i Jana, Karolina i Karla, dovoluje-li však církev užívati jmen Jana, Karla, Antonína a pod., dalo by se zjistiti pouze dotazem u církevních úřadů. Spíše lze ovšem rozhodnouti filologii spor o to, má-li se říkati Ludmila či Lidmila. Tvar Ludmila je tvar archaisovaný, teprve v novější době uměle do jazyka zaváděný. Lidové tvary Lída, Lidka, Liduška a pod. jsou svědectvím, že i v tomto jméně (právě tak jako v slově lid) změnilo se stč. »u« v »i« a že skutečný tvar živý jest Lidmila, nikoli Ludmila.

★

Číslo 9. vyšlo dne 28. listopadu 1919. Z redakce odpovídá Václav Ertl.
Tiskla firma: Th. Venta, společnost s r. o. v Praze I., v Bílkově ul. č. 17.